

Geçiş Ülkelerinde Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi: Panel Veri Analizi

The Relationship between Globalization and Poverty in Transition Countries: Panel Data Analysis

Dr. Onur YAĞIŞ ¹

Öz

Küreselleşme ülkeleri farklı şekilde etkilemektedir. Küreselleşme ilkesiyle dünyada mesafeler daralmakta, bireylerin alışlagelmiş tüketim alışkanlıkları, yaşam tarzları, kültürel değerleri ve geleceğe dair beklentileri değişime uğramaktadır. Küreselleşmenin hemen her şeyi etkilemesi gibi dünyadaki "yoksulluk" üzerinde de önemli etkileri olmaktadır. Bu çalışmada Geçiş ülkeleri için küreselleşme ve yoksulluk ilişkilerinin 2004-2018 dönemi için panel veri analizi yöntemiyle incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, seçilmiş ülke grubu, analiz yöntemi ve seçilmiş değişkenler bakımından literatürdeki diğer çalışmalardan farklılık göstererek Geçiş ülkeleri için küreselleşme ve yoksulluk ilişkisinin araştırılarak literatüre katkı sağlanması hedeflenmiştir. Çalışmada ele alınan seçilmiş Geçiş ülkeleri; Ermenistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Rusya ve Slovenya olarak ele alınmıştır. Ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin yoksulluk üzerindeki etkilerinin incelendiği bu çalışmada panel veri analizi tekniği kullanılmıştır. Ardından çoklu doğrusallık sorununun bulunup bulunmadığı, yatay kesit bağımlılığı, birim kök sınaması, Havuzlanmış En Küçük Kareler (HEKK), Sabit Etkiler (SE) ve Tesadüfi Etkiler(TE) yöntemleri kullanılmıştır. Daha sonra uygun model seçimi ve temel varsayımların tespiti gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucunda, Geçiş ülkeleri İçin Driscoll- Kraay dirençli sabit etkiler tahmin sonuçlarına göre; sosyal küreselleşme ve politik küreselleşme ile yoksulluk arasında pozitif istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ekonomik küreselleşme ile yoksulluk arasında ise herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Geçiş ülkeleri, küreselleşme, yoksulluk, panel veri analizi

Makale Türü: Araştırma

Abstract

Globalization affects countries differently. With the principle of globalization, distances are narrowing in the world, and individuals' habitual consumption habits, lifestyles, cultural values and expectations for the future are changing. Just as globalization affects almost everything, it also has important effects on "poverty" in the world. In this study, it is aimed to examine the globalization and poverty relations for the transition countries for the period of 2004-2018 by panel data analysis method. In this context, it is aimed to contribute to the literature by researching the relationship between globalization and poverty for Transition countries, differing from other studies in the literature in terms of selected country group, analysis method and selected variables. Selected Transition countries covered in the study; Armenia, Czech Republic, Estonia, Hungary, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Latvia, Russia and Slovenia. In this study, which examines the effects of economic, social and political globalization on poverty, panel data analysis technique was used. Then, whether there is a multicollinearity problem, cross-section dependence, unit root

¹Bağımsız Araştırmacı, onuryagis@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3457-657X

Atıf için (to cite): Yağış, O. (2024). Geçiş Ülkelerinde Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi: Panel Veri Analizi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(3), 1144-1162.

testing, Pooled Least Squares (HEKK), Fixed Effects (SE) and Random Effects (TE) methods were used. Then, appropriate model selection and determination of basic assumptions were made. As a result of the research, according to the Driscoll-Kraay robust fixed effects estimation results for Transition countries; A positive statistically significant relationship was found between social globalization and political globalization and poverty. No relationship was found between economic globalization and poverty.

Keywords: Transition countries, globalization, poverty, panel data analysis

Paper Type: Research

Giriş

Küreselleşme dünya genelinde meydana gelen ekonomik gelişmelerin öncülüğünde politik ve kültürel alanlarda etkili olmuştur. 1980’li yıllarda hız kazanarak dünyadaki tüm ülkeleri tesiri altına almıştır. Ekonomik, kültürel ve politik alanlar üzerinde etkilere sahip olan küreselleşme kavramı araştırmacılar tarafından güncelliğini koruyan ve tartışılan önemli bir konu olmuştur. Küreselleşme süreci tüm ekonomilerde farklı şekillerde gerçekleşmiştir (Savrul ve İncekara, 2017, s. 21) Ülkeler arasında küreselleşme ile kaynak hareketliliği gerçekleştirilmektedir. Uzun vadede tüm ülkeler için faydalar sağlayan kaynak hareketliliği nüfusun belirli bir kısmı için zararlı etkilere neden olabilmektedir. Bu durum bir ülkenin ekonomik kaynaklarının farklı bölgelerinde gerçekleşen hareketi içinde geçerli olabilir (Chow, 2006, s. 271).

Küreselleşme ekonomik, sosyal, kültürel, toplumsal, teknolojik ve siyasal gibi çeşitli boyutlara sahiptir. Bu yüzden küreselleşme kavramının tek bir tanımı yapılamamaktadır. Teknolojik gelişmelerin sürekliliği, çok uluslu şirketlerin bulunması, kurum ve kuruluşların politikaları, siyasal süreçlerin tüm ülkelerin politikalarını etkilemesi, meydana gelen bir olayın tüm ülkeleri etkilemesini sağlamıştır. Küreselleşme bir ülkenin iktisadi göstergeleri olarak kabul edilen ticari açıklık, sermaye hareketlerinin çok ötesinde bir kavramdır. Küreselleşme KOF (İsviçre Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü) küreselleşme endeksi ile önem kazanmaya başlamıştır. Bu endeks küreselleşmeyi ekonomik, sosyal ve siyasal boyutlarıyla ele almaktadır. Ayrıca bu endeks İsviçre Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü tarafından hesaplanmaktadır (Potrafke, 2015, s. 510).

Yoksulluk, düşük tüketim, gelir ve eğitim düzeyi, kötü beslenme ve aksak işleyen sağlık sistemleri, temel ihtiyaçlara erişim kısıtlaması, güvenli bir yaşam alanından uzak olmayı kapsayan bir kavramdır (World Bank, 2022). Küreselleşmenin 1980’li yıllarda dünyaya yayılmasıyla birlikte verimlilik ve ekonomik büyümeye katkıda bulunacağı görüşü savunulmuşken, yoksulluk üzerinde etkilere dair kesin görüş bulunmamaktadır. Bu nedenden dolayı literatürde farklı iki görüş bulunmaktadır (Harrison, 2007). Küreselleşme yanlısı görüşe göre, az gelişen ve gelişmekte olan ülkeler büyüme süreçlerinde kaynak eksiklikleri ile karşılaşabilirler. Küreselleşme bu durumda dış kaynak, teknolojik bilgi ve sermaye aktarımı sağlayarak büyümenin gerçekleşmesine katkıda bulunur (Tezer, 2021, s. 503). Böylece serbestleşme, dış pazarlara açılma ve büyüme ile yoksulluğun azaltılması sağlanabilir (Dollar, 2001, s. 2). Küreselleşme karşıtı görüşe göre ise, uluslararası firmalar serbest ticaret ile birlikte gelişmekte olan ülkelerde bulunan küçük üretim kapasitesine ve zayıf teknolojiye sahip sektörleri yenebilmektedir. Bu yüzden bu durum ülkeleri ithalata bağımlı kılabilen, işsizliğin ve yoksulluğun artmasına neden olabilmektedir (Sanjar ve Şengür, 2019, s. 107). Küreselleşmeye karşıt görüşe göre ayrıca, küreselleşme sürecinin gelir dağılımında bozulmalara yol açarak yoksulluğa neden olabileceği kabul edilmektedir. Az gelişmiş ülkelerde özellikle bağımsızlıklarına zarar verebilecek terör faaliyetlerinin meydana gelebileceği öne sürülmektedir (Çeken vd. 2008, s. 82).

1. Kavramsal Açından Küreselleşme ve Yoksulluk

1.1. Küreselleşme

Literatürde küreselleşmenin açıklanmasına yönelik çeşitli tanımlamalar yapılmasına rağmen genel kabul görmüş bir tanımlama yapılamamıştır. Bu durumun nedenleri arasında tanımlamayı yapan araştırmacıların bilimin çeşitli alanlarından oluşu, düşünce yapısı ve değerlendirme kıstaslarının birbirlerinden farklı olması yer almaktadır.

Küreselleşme farklı toplum ve kültürleri birbirlerine bağlayan, ekonomilerin güçlenmesini sağlayan süreç olarak tanımlanmaktadır (Kakar vd. 2011, s. 208). Bu kavram dünyadaki toplumların giderek bütünleştiği ve birbirlerine daha bağımlı hale geldikleri süreçtir (Giddens, 2008, s. 84). Dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelebilecek ekonomik, politik, kültürel ve teknolojik gelişmelerin dünyanın geri kalan yerlerinde de ciddi etkiler ve sonuçlar meydana getirme olasılığına zemin hazırlamıştır (Keyman ve Dural, 2013, s. 26). KOF (İsviçre Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü) küreselleşme endeksi ile önem kazanmaya başlayan küreselleşme kavramı ekonomik, sosyal ve siyasal boyutlarıyla ele alınabilmektedir. Bu endekse ait alt bileşenler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: KOF ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme endeksi bileşenleri

Ekonomik Küreselleşme	Sosyal Küreselleşme	Politik Küreselleşme
1)Fiili Akışlar	1)Kişisel İletişim Verileri	Ülkedeki Elçilikler
Ticaret (GSYİH’nın %’si)	Telefon Trafığı	Uluslararası Kuruluşlara Üyelik
Doğrudan Yabancı Yatırımlar(GSYİH’nın %’si)	Transferler (GSYİH’nın %’si)	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ne Katılım
Portföy Yatırımları (GSYİH’nın %’si)	Uluslararası Turizm	Uluslararası Antlaşmalar
Yabancılara Yapılan Ödemeler (GSYİH’nın %’si)	Yabancı Nüfus (Toplam Nüfusun %’si)	
2)Kısıtlamalar	Kişi Başına Uluslararası Mektuplar	
Gizli İthalat Engelleri	2)Bilgi Akışı Verileri	
Ortalama Tarif Oran	Bin Kişi Başına İnternet Kullanıcıları	
Uluslararası Ticarete Konan Vergiler (Cari Gelirin %’si)	Bin Kişi Başına Televizyon	
Sermaye Hesabı Kısıtlamaları	Gazete Ticareti (GSYİH’nın %’si)	
	3)Kültürel Yakınlık Verileri	
	Kişi Başına McDonald’sa Restoran Sayısı	
	Kişi Başına IKEA mağaza sayısı	
	Kitap Ticareti (GSYİH’nın %’si)	

Kaynak: Bucak, 2022, s. 94

Yukarıdaki tabloda ekonomik küreselleşme endeksinde, fiili akışlar ve kısıtlamalar yer almaktadır. Fiili akışlar içerisinde yatırımları ve ulular arası ticareti barındırmaktadır. Kısıtlamalar içerisinde gizli ithalat engellerini, ortalama tarife oranlarını, ticaret vergilerini ve sermaye hesabı kısıtlamalarını içermektedir. Sosyal küreselleşme endeksinde, kişisel iletişim verileri, bilgi akışı verileri, kültürel yakınlık verileri yer almaktadır. Bu endekste teknolojideki gelişimler ile restoran ve mağazalar ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Politik küreselleşme endeksinde, uluslararası kurum ve kuruluşlara üyelik ve katılım ile uluslararası anlaşmalar yer almaktadır. 0 ile 100 arasında değer alabilen bu endeks, 100'e yaklaştığında küreselleşme artmaktadır. 0'a yaklaştığında ise küreselleşmenin azaldığını ifade etmektedir (Bucak, 2022, s. 95).

Küreselleşme kavramı ekonomik, politik ve sosyal alanlarla etkileşime girerek şekillenmektedir. Bu kavramın incelenbilmesi için her bir boyutun analizi gereklidir (Aktel, 2001, s. 196; Bayar, 2008, s. 27). Ekonomik küreselleşme, emek, sermaye ve mal akışının hızlanmasıyla yoğunlaşan ekonomik ilişkiler sebebiyle ülkelerin daha fazla etkileşimde bulunması anlamına gelmektedir. Etkileşimin artmasıyla sermaye ve malın dünyanın genelinde dolaşım hızı artmakta, üretimde teknolojiye dayalı teknikleri kullanan gelişmiş ülkelerden, gelişmekte olan ülkelere doğru aktarım sağlanarak uluslararası bir özellik kazanmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, finansal faaliyetlere ek olarak uluslararası kuruluşlar tarafından ticari serbestlik faaliyetleri desteklediği takdirde ekonomik küreselleşme için uygun ortam sağlanmış olmaktadır (Aktan, 2002, s. 2).

Bilgi ve iletişim teknolojileri dünyada toplumlar arasında etkileşimin artmasını sağlamıştır. Medyanın etkisiyle birlikte tüketim alışkanlıkları değişime uğramıştır. Bu değişimlerle birlikte dünyada insana tek tip yaşama ve ürünleri kullanmanın sunularak bu şekilde yaşamının dayatılması, küreselleşmenin sosyal hayata dair etkilerini ortaya çıkarmıştır (Aktel, 2001, s. 200; Elçin, 2012, s. 14). Öte yandan sosyal küreselleşme, insan hak ve özgürlükleri, çevre, küresel ısınma, terörle mücadele ve salgın hastalıklar gibi bütün dünyayı ilgilendiren konularda ülkelerin aynı çatıda toplanmasını sağlamaktadır. Bu sayede ülkelerin birbirleriyle ilişkileri gelişmektedir (Aktan, 2002, s. 4).

Politik küreselleşme, ortak çıkar ve kurallar bakımından birbirine bağlanmış, uluslararası kurum ve kuruluşların meydana gelişi olarak ifade edilmektedir (Çalışır, 2009, s. 21). Ulus devlet anlayışı temel politik örgütlenmenin bir şeklidir. Küreselleşme sürecinde bu otorite ortadan kalkarak zamanla yetkilerini uluslararası kurum ve kuruluşlara devretmiştir (İç duygu, 1995, s. 118). Bu kurum ve kuruluşlar küresel bağlamda ekonomik ve politik işbirliklerini artırmıştır (Rennen ve Martens, 2003, s. 141-142).

Küreselleşme kavramının sağladığı olumlu katkılar olarak; verimlilik ve uzmanlaşmanın sağlanması, ucuz fiyatlı ürünlerde kalitenin sağlanması, ekonomide üretim artışının sağlanması, rekabet ve idari yapının gelişimine katkılar sunma söylenebilir (Obaseki, 1999). Bireylerin yaşam standartlarını artırmasıyla birlikte mal ve hizmet yeniliğini sağlama, sivil toplum kuruluşlarını güçlendirmesi, uluslararası ticaret, finans ve işgücünü artması küreselleşmenin olumlu etkileri olarak ilave edilebilir (Husain, 2000, s. 2; Georgantzias vd., 2009, s. 6).

Küreselleşmenin olumsuz etkileri olarak; çevresel problemler, finans piyasalarında istikrarsızlık ve eşitsizliğe neden olduğu söylenebilir. Küreselleşmenin en önemli olumsuz etkisi üçüncü dünya ülkelerini kapsamına almamasıdır. Gelişmiş ülkelerin ihracat üzerinde uyguladıkları kısıtlama ve engellemeler üçüncü dünya ülkelerinin ticari serbestlikten yeterince faydalanamamalarına neden olmaktadır (Kakar vd., 2011, s. 208). Küreselleşmenin neden olduğu bir diğer olumsuz etkiler de gelişmekte olan ülkelere, çevresel problemler, sosyo-kültürel hâkimiyet, yolsuzluk ve bireyler arasında eşitsizliğe neden olması söylenebilir (Samimi ve

Jenatabadi, 2014, s. 1). Makroekonomik politikaları hayata geçirebilen ülkelerde olumsuz etkiler meydana gelmeyebilirken, geçiremeyen ülkelerde ise bu olumsuz etkilerle karşılaşılabilmesi muhtemeldir.

Küreselleşmeye dair taraftarlar, karşıtlar ve dönüşümcüler olmak üzere üç görüş bulunmaktadır. Küreselleşme taraftarları, sanayi toplumlarının bir yansıması olan ulus devlet anlayışının küreselleşme nedeniyle ortadan kalktığını kabul etmektedir. Bu anlayışa göre, piyasa mekanizması hükümetlerden daha rasyonel çalışmaktadır. Dünyanın genelinde bireylerin siyasete ilgi duymamaları ya da siyasetçilerin halk üzerinde yeterli etkiyi sağlayamaması küreselleşmenin meydana getirdiği bir sonuçtur. Bu anlayışta ulus devlet anlayışının aksine dünya toplum anlayışına yönelme söz konusudur (Giddens, 1999, s. 56). Küreselleşme karşıtları ise, küreselleşmenin uzun dönemli yönelimlerin devamı olduğu düşüncesini kabul etmektedir (Giddens, 1999, s. 40). Bu anlayış küreselleşmenin yeni olmadığını temelini 19. Yüzyıla dayandığını savunmaktadır. Günümüzde birçok ülkenin uyguladığı sınır kontrollerine karşılık 19. yüzyılda herhangi bir kontrolün olmadığı iddia edilmektedir (Bozkurt, 2000, s. 21). Dönüşümcüler, küreselleşmenin modern toplulukların yapısını yeniden revize eden hızlı, toplumsal, politik ve iktisadi değişimlerin arka planındaki ana itici güç olduğunu kabul etmektedir (Chomsky, 2001, s. 31). Bu görüş ülke hükümetlerinin güç ve otoritelerini tekrardan yapılandırdığını savunmakta, diğer iki görüşü ise reddetmektedir (Bozkurt, 2000, s. 21).

1.2. Yoksulluk

Geçmişten günümüze değin toplumların en temel sorunlarından birisi olan yoksulluk kavramına dair ortak görüş birliğine dayanan bir tanımlama bulunmamaktadır.

Dünya Bankası, yoksulluğu temel besin ve barınma imkânlarını sağlayabilecek gelir düzeyine sahip olmama, iş, eğitim ve tedavi haklarına sahip olmama ve geleceğe dair endişeler taşımak şeklinde tanımlamıştır (Güler, 2011, s. 87).

Yoksulluk çok boyutlu bir yapıya sahip olması nedeniyle, nedenlerini tek başlık şeklinde açıklamak oldukça güçtür (Şenses, 2003, s. 146). Bu nedenle yoksulluğun nedenleri açıklanırken ekonomik, politik ve sosyal etmenler olarak çok boyutlu değerlendirilmesi yapılmalıdır. İktisadi büyümenin sağlanamaması ve gelir dağılımında eşitsizlik yoksulluğu meydana getiren başlıca ekonomik nedenler arasında yer almaktadır (DPT, 2001, s. 103). Yoksulluğa neden olan bir diğer unsur enflasyondur. Yoksul bireyler, kendilerinde bulunan geliri nakit olarak tutmaktayken zengin bireyler enflasyondan korunmak için ellerindeki parasal kaynakları finansal araçlara yatırmaktadır. Ücretleri enflasyona endeksli olmayan yoksul bireylerin enflasyon dönemlerinde reel gelirleri azalış kaydetmektedir (Easterly ve Fischer, 2001, s. 160-164). İktisadi krizler küreselleşmenin etkisiyle ülkelerde bulunan bireylerin yoksul olmasının bir diğer nedenidir. Bu krizler, üretim, yatırım ve ihracatı azaltarak uluslararası finansal piyasalarda tedirginliğe neden olarak ekonomileri olumsuz yönde etkilemektedir. Devlet ise bu olumsuz durumlarda sosyal harcamaları azaltarak bütçe kısıtlamasına gidebilmekte, bu durum gelir dağılımının bozulmasına ve yoksulluğun artmasına neden olabilmektedir (Koyuncu ve Şenses, 2004, s. 2-3). Ülkelerin demografik özellikleri yoksulluğa neden olan sosyal nedenlerden birisidir. Gelişmiş ülkelerde nüfus planlamaları yapılırken az gelişmiş ülkelerde planlamalar uygulanamamakta bu durumda nüfusun artmasına neden olmaktadır. Bu nedenden dolayı işgücü artmakta istihdam olanakları bu artışı karşılayamamakta ve yoksulluk artabilmektedir (Ecevit, 2003, s. 85-86). Eğitim düzeyinin artması toplumsal ve bireysel olarak çeşitli sonuçlar doğurmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek bireyler, düşük bireylere kıyasla daha fazla ücret almakta ve yüksek ücret ile istihdam edilebilmektedir. Böylece işsizlik azalarak yaşama kalitesi artmakta ve yoksulluk azalmaktadır (Çalışkan, 2007, s. 285-286).

Yoksulluğa neden olan bir diğer etmen göçtür. Buna göre köyden kente göç, kentlerde bulunan istihdam olanaklarını kısıtlayarak yoksulluğu artırabilir (Skeldon, 2002, s. 67). Savunma harcamaları ve savaş için yapılan harcamalar yoksulluğun en önemli politik nedenleri arasında

gösterilebilir. Savunma harcamaları bu alana yönelik üretim imkânı sağlamakta diğer farklı sektörlere yapılacak istihdamı azaltabilmektedir (Kesici, 2007, s.141- 143).

1.3. Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi

Literatürde küreselleşme ve yoksulluk ilişkisine dair olumlu ve olumsuz etkiler bulunmaktadır. Buna göre küreselleşmenin yoksulluk üzerinde olumlu etkilerini savunan görüş, Dünya Bankası'nın mutlak yoksulluk tanımını olumsuz etkilerinin olduğunu savunan görüş ise UNDP'nin insani yoksulluk tanımından yola çıkarak iddialarını savunmaktadır (Memiş, 2014, s.146). Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası kuruluşlar, küreselleşmenin yatırım ve ticareti artırarak dünya refahını artırdığını savunmaktadır. Böylece bu kuruluşlar gelişmekte olan ülkelerin de zenginlikten pay alacağını ve yoksulluğun azalacağını ileri sürmektedir. Bu olumlu görüşün temelini David Ricardo'nun Mukayeseli Üstünlükler Teorisi oluşturmaktadır. Neo-liberal düşünce 1980 sonrasında tüm dünyada etkisini göstermiştir. Bu düşünce serbest piyasa şartlarının kriz ve yoksullukla mücadelede en önemli araç olduğunu savunmaktadır (Aktaş, 2006, s. 615; Memiş, 2014, s. 146, 152). Küreselleşmenin hız kazandığı 1980 yılı sonrasında dünyadaki yoksullukta azalış yaşanmıştır. Ticaretin hızlı büyüme ve yoksul kesimin refah seviyesinin artmasına katkı sağladığı görülmüştür (Dollar, 2001).

Küreselleşmenin yoksulluk üzerinde olumsuz etkilere neden olabileceği düşüncesi Singer-Prebisch tezine dayanmaktadır. Bu görüşe, yapılan ticaret birincil mal ve hizmet üretimi gerçekleştiren ülkelerin aleyhine sonuçlanmaktadır. Birincil mal ve hizmet ihracı gerçekleştiren ülkelerin ticaretten gelir ve katma değer sağlayabilmesi, karşılaştırmalı üstünlükler çerçevesinde şüphelidir. İhracata dayalı büyüme anlayışıyla hareket eden gelişmekte olan ülkelerde rekabetin fazla olması nedeniyle ücretler baskılanmakta ve üretimi gerçekleşen artık değer önemli kısmı karşılıklı ticaret yaptıkları gelişmiş ekonomilere doğru aktarılabilir. Bu bağlamda küreselleşme ülkeler arasında eşitsizlikleri artırabilmektedir. Böylece yoksulluk artma eğilimi gösterebilmektedir (Baş, 2009, s. 58-59).

Tablo 2: Dünyada yoksulluğun gelişimi(ortalama nüfus %)

Yıllar	Günlük 1.9\$'dan Az Gelir Elde Eden	Günlük 3.65\$'dan Az Gelir Elde Eden	Günlük 6.85\$'dan Az Gelir Elde Eden
1981	42.6	57.8	68.2
1990	36.3	56.4	68.9
2000	27.7	51.1	68.9
2010	15.7	36.5	57.8
2011	13.7	34.2	56.3
2012	12.8	32.7	55
2013	11.2	30.7	53.3
2014	10.6	29.8	52.1
2015	10.1	28.9	51.1
2016	9.6	28.2	50.2

2017	9.1	26.9	49.1
2018	8.7	24.9	47.7
2019	8.5	23.6	46.9

Kaynak: (WorldBank, 2023)

Yukarıdaki tabloda dünya da yoksulluğun gelişimi 1981 yılı sonrasında 2019 yılına kadar incelenmiştir. Buna göre 1981 yılında dünya da günlük 1.9 dolardan daha az gelir elde eden ortalama nüfus oranı % 42.6, 1990 yılında %36.3, 2000 yılında %27.7, 2010 yılında %15.7, 2019 yılında %8.5 olarak gerçekleşmiştir. Buradan hareketle 1981-2019 yılları arasında günlük 1,9 dolardan daha az gelir elde eden ortalama nüfus oranının azalış trendinde olduğu söylenebilir (World Bank, 2023).

3.65 dolardan daha az gelir elde eden ortalama nüfus oranı 1981 yılında % 57.8, 1990 yılında %56.4, 2000 yılında %51.1, 2010 yılında %36.5, 2019 yılında %23.6 olarak gerçekleşmiştir. Bu verilerden yola çıkarak 1981-2019 yılları arasında günlük 3,65 dolardan daha az gelir elde eden ortalama nüfus oranının azalış trendinde olduğu söylenebilir (World Bank, 2023).

1981 yılında 6.85 dolardan daha az gelir elde eden ortalama nüfus oranı % 68.2 olarak gerçekleşmiştir. 1990 yılında ise bu oran %68.9 şeklinde gerçekleşmiştir. Bu rakamdan yola çıkarak 1981-1990 yılları arasında artış trendinde olduğu söylenebilir. 2000 yılına gelindiğinde 6,85 dolardan daha az gelir elde eden ortalama nüfus oranı %68.9 olarak gerçekleşmiştir. Buradan hareketle 1990-2000 döneminde sabit trendli bir durumun söz konusu olduğu söylenebilir. 2010 yılında %57,8 2019 yılında %46,9 olarak gerçekleşmiştir. 2000-2019 yıl yılları arasında günlük 6,85 dolardan daha az gelir elde eden ortalama nüfus oranı azalış trendinde olduğu görülmektedir (World Bank, 2023).

Yoksul kişi sayısındaki fazlalığın devam ediyor oluşu araştırmacıların bu alana yönelik çalışmalar yapması ve çözüm önerilerini ortaya koymasını mecburi hale getirmektedir. Bu nedenlerden dolayı bu çalışmanın amacı 2004-2018 zaman aralığında ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin yoksulluk üzerindeki etkilerini seçilmiş geçiş ekonomiler için panel veri analizi yöntemiyle incelemektir. Bu çalışmada farklı ve seçilmiş ülke ekonomileri için analiz gerçekleştirilerek az sayıda bulunan araştırma sayısına yeni bir araştırma ilave edilerek bu alandaki literatüre katkı sağlanması hedeflenmiştir. Çalışmanın bundan sonraki bölümü literatür özeti, veri seti ve model, yöntem ve uygulama sonuçları, sonuç ve öneriler ile devam etmektedir.

2. Literatür Özeti

Literatürde küreselleşmenin yoksulluk üzerindeki etkilerine dair farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar küreselleşmenin yoksulluk üzerinde azaltıcı, bazı araştırmacılar artırıcı, bazı araştırmacılar ise herhangi bir etki oluşturmadığını belirtmektedir. Bu bağlamda aşağıda yer alan literatürden elde edilen sonuçlara göre bir görüş birliği bulunmamaktadır. Tartışmalı bir konu olma niteliğinin sürdürmektedir. Aşağıda yerli ve yabancı araştırmacıların bu konuya dair literatüre katkı sağladıkları çalışmalar yer almaktadır.

Agenor (2004), çalışmasında 1980'li yılların sonu ve 1990'lı yıllara ait verileri kullanmıştır. Araştırmasında düşük ve orta gelirli 11 ülkeyi ele almıştır. Agenor araştırmasının sonucunda, küreselleşme ve yoksulluk arasında doğrusal olmayan bir durum tespit etmiştir. Yazar yoksulluğun küreselleşmenin derecesine göre değişebilir olduğunu belirtmiştir.

Kiely (2005), çalışmasında küresel yoksulluğun son 20 yılda azaldığına dair son iddiaların lehte ve aleyhte kanıtlarını eleştirel bir şekilde incelemiştir. Bu çalışmada, yazar yoksulluğun azaltılmasına yönelik olarak Neoliberal ekonomi politikaları uygulanması gerektiğini belirtmiştir.

Neutel ve Heshmati (2006) çalışmalarında, 1995-2001 zaman aralığını ele alarak 62 ülke için KFP endeksini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, küreselleşmenin yoksulluk ve gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır.

Harrison (2007), çalışmasında küreselleşme ve yoksulluk arasındaki bağlantılara ilişkin kanıtları araştırmaktadır. Küreselleşmenin iki ölçüsü olan ticaret ve uluslararası sermaye akışlarına odaklanmıştır. Yazar araştırmasının sonucunda ilk olarak, genel denge ticaret modellerinin bu kadar basit bir yorumunun yanıltıcı olduğunu belirtmiştir. İkincisi olarak, tamamlayıcı politikalar uygulandığında, yoksulların küreselleşmeden elde edilen kazançlardan pay alma olasılığının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Üçüncü olarak, ticaret ve yabancı yatırım reformları, ihracat yapan sektörlerde ve yabancı yatırım alan sektörlerde yoksullar için faydalar sağladığını ifade etmiştir. Dördüncü olarak, finansal krizlerin yoksullar için çok maliyetli olduğunu belirtmiştir. Son olarak, küreselleşmenin yoksulluk üzerinde olumlu ve olumsuz etkilere sahip olduğunu belirtmiştir.

Açıkgoz vd. (2008) çalışmalarında, 50 gelişmekte olan ve 14 gelişmiş ülke için En Küçük Kareler tekniğini kullanarak 1997-2003 yıllarını ele almışlardır. Araştırmalarının sonucunda, DYY yoksulluğunu azaltıcı bir etken olduğunu, dışa açıklığın için ise yoksulluğu artırıcı bir etken olduğunu belirtmişlerdir. Gelişmiş ülkelerde ise dışa açıklığın yoksulluk üzerinde azaltıcı bir etken olduğunu belirtmişlerdir.

Gindling ve Katherine(2010) çalışmalarında, küresel ekonomide rekabetçi kalmaya çalışan yoksul bir ülkede asgari ücret mevzuatının etkili bir yoksulluğu azaltma aracı olup olmadığını incelemişlerdir. Yazarlar asgari ücretlerdeki artışların özellikle aşırı yoksulluk olmak üzere yoksulluğun azalmasına yardımcı olduğunu belirtmişlerdir.

Sapkota (2011) çalışmasında, 1997-2005 zaman aralığını ele alarak gelişmekte olan 124 ülkeyi incelemişlerdir. Panel veri analizi yönteminin uygulandığı çalışma sonucunda, küreselleşmenin yoksulluk üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır.

Yanar ve Şahbaz (2013), araştırmalarında 102 gelişmekte olan ülkeyi ele almışlardır. 2010 yılına ait verilerin kullanıldığı çalışmada ekonomik, politik ve sosyal küreselleşmenin gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Araştırmalarının sonucunda, küreselleşmenin yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini azalttığını bulmuşlardır.

Bergh ve Nilsson (2014) çalışmalarında, 114 ülkeden (1983–2007) gelen verileri kullanarak, küreselleşme ile Dünya Bankası mutlak yoksulluk tahminleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Küreselleşme ve yoksulluk arasında, sabit etkili bir panel ve havuzlanmış bir OLS regresyonu gibi çeşitli ekonometrik yöntemler kullanmışlardır. Araştırmalarının sonucunda ilk olarak negatif korelasyon bulmuşlardır. İkinci olarak bilgi akışları ve daha liberal ticaret kısıtlamalarının daha düşük mutlak yoksullukla güçlü bir şekilde ilişkili olduklarını bulmuşlardır.

Khan ve Majeed(2018) çalışmalarında, yoksulluk üzerine küreselleşmenin boyutlarını 113 gelişmekte olan ülkeyi ele alarak incelemişlerdir. 1980-2014 dönemlerinin ele alındığı çalışmada panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmalarının sonucunda, ekonomik, politik ve sosyal küreselleşmenin küresel yoksulluğun azaltılmasına önemli ölçüde yardımcı olduğunu ortaya koymuşlardır.

Yayar ve Kasar (2020) çalışmalarında, yoksulluğu etkileyen faktörleri incelemişlerdir. 2002-2016 yıllarına ait verilerin kullanıldığı çalışmada Meksika, Endonezya, Güney Kore ve Türkiye ele alınmıştır. Ekonometrik yöntem olarak panel veri analizi kullanılmıştır. Araştırmalarının sonucunda, yoksulluğun azaltılmasında kamu sağlık harcamaları ve gelir artışının etkili olduğu bulunmuştur.

Nwosa ve Adeoye (2021) çalışmalarında, 1981-2018 zaman aralığını ele alarak Nijerya için ARDL tekniğini kullanmışlardır. Yazarlar küreselleşmenin yoksulluğu ciddi derecede azalttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Can vd. (2021) çalışmalarında, gelir eşitsizliği ile yoksulluk oranı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Türkiye’de Düzey-1 sınıflandırmasının 12 bölgesi için ele alındığı çalışmada 2006-2020 zaman aralığı ele alınmıştır. Araştırmalarının sonucunda yazarlar gelir eşitsizliği ve yoksulluk oranı arasında nedensellik ilişkisi olduğunu belirtmişlerdir.

Li vd. (2022) çalışmalarında, ekonomik küreselleşmenin Asya ülkeleri arasındaki yoksulluk seviyelerindeki farklılıklar üzerindeki etkilerini 25 yıllık bir döneme ait verileri kullanarak ve ekonomik küreselleşmenin süreç üzerindeki etkilerini deneye dayalı olarak analiz etmişlerdir. Çalışmalarının sonucunda, Asya’da yoksulluk seviyelerinin önemli ölçüde azaldığı ve ekonomik küreselleşmenin bu değişime yardımcı olduğunu tespit etmişlerdir.

Ersoy ve Karşıyakalı (2022) çalışmalarında, 1980-2018 zaman aralığını ele almışlardır. Türkiye için ekonomik küreselleşme, politik küreselleşme ve sosyal küreselleşme ile doğrudan yabancı yatırımların, yoksulluk üzerindeki etkilerini zaman serisi yöntemiyle incelemişlerdir. Araştırmalarının sonucunda, politik küreselleşmenin yoksulluk üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığını bulmuşlardır. Ayrıca DYY ve sosyal küreselleşmenin yoksulluğun azaltılmasında olumlu etkilere sahip olduğunu, ekonomik küreselleşmenin ise yoksulluğu artıran bir etken olduğu sonucunu bulmuşlardır.

Bu çalışmada farklı ve seçilmiş bir ülke grubu ele alınarak küreselleşmenin yoksulluk üzerindeki etkileri ele alınarak literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır.

3. Veri Seti ve Model

Bu çalışmada ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin yoksulluk üzerindeki etkileri incelenmiştir. 2004-2018 dönemleri arasında seçilmiş geçiş ülkeleri için panel regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ele alınan seçilmiş geçiş ülkeleri; Ermenistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Rusya ve Slovenya olarak ele alınmıştır. Ele alınan zaman aralığı ve ülke seçimi yetersiz verilerden kaynaklanmaktadır. Araştırmada ele alınan ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme endeksi KOF küreselleşme endeksinden alınmıştır. Bu endeks diğer küreselleşme endekslerine göre daha geniş bir kapsama sahiptir. Çalışmada kullanılan bağımlı değişken yoksulluk değişkenidir. Bu değişken için günde 1,90 doların altında gelire sahip yoksul nüfus oranı modele dâhil edilmiştir. Modelde kullanılan bağımsız değişkenler ise ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmeden oluşmaktadır. Yoksulluk değişkeni Dünya Bankası (World Bank) Dünya Gelişme Göstergeleri (World Development Indicators) veri tabanından elde edilmiştir. Seçilmiş geçiş ülkeleri için ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin yoksulluk üzerindeki etkilerini analiz etmek için aşağıdaki model kurulmuştur;

$$POV_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 EK_{it} + \alpha_2 SK_{it} + \alpha_3 PK_{it} + u_{it} \quad (1)$$

Yukarıdaki kurulan modellerde yoksulluğu(POV), ekonomik küreselleşmeyi(EK), sosyal küreselleşmeyi(SK) ve politik küreselleşmeyi(PK) göstermektedir. u_{it} kavramı ise hata terimlerini göstermektedir. Aşağıda değişkenlere dair özet istatistikleri, varyans büyütme (şişirme) faktörü - VIF, yöntem ve analiz sonuçları yer almaktadır.

4. Yöntem ve Uygulama Sonuçları

Ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin yoksulluk üzerindeki etkilerinin panel veri analizi yöntemiyle incelenmesinden önce geçiş ülkeleri için analizde kullanılan değişkenlere ait 2004-2018 dönemi arasındaki tanımlayıcı istatistikler aşağıdaki tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3: Özet istatistikler

	POV	EK	SK	PK
Ortalama	0.920000	72.13958	74.44400	70.45375

Medyan	0.400000	75.47187	75.98148	72.71803
Maksimum	12.10000	84.96417	92.68649	85.89289
Minimum	0.000000	44.44406	42.37495	47.58582
Standart Hata	1.769130	9.629306	14.13591	12.28614
Gözlem	135	135	135	135

Yukarıdaki tablo 3’de geçiş ülkeleri için yoksulluğu temsilen POV’un ortalama değeri diğer açıklayıcı değişkenlerin EK, SK, PK’ya göre daha düşüktür. Maksimum değeri en yüksek olan değişken sosyal küreselleşme(SK) iken, minimum değeri en yüksek olan değişken ise politik küreselleşme(PK)’dir. Maksimum değeri ve minimum değeri en küçük olan değişken yoksulluk(POV)’dur. Standart hatanın diğerler değişkenlerden daha küçük olduğu değişken yoksulluk(POV) iken daha büyük olduğu değişken ise sosyal küreselleşme(SK)’dir. Tanımlayıcı istatistiklerin ardından aşağıda Varyans Büyütme (Şişirme) Faktörü – VIF bulunmaktadır. Tablo 4’te yapılan bu test ile modelde çoklu doğrusal bağlantı probleminin yer alıp almadığı ile ilgili çıkarımda bulunmaktadır.

Tablo 4: Varyans büyütme (şişirme) faktörü - VIF

Değişkenler	VIF	1/VIF
EK	2.85	0.351250
SK	4.48	0.223401
PK	2.13	0.468978
Ortalama VIF	3.15	-

Yukarıdaki tablo 4’de ortalama Varyans şişirme faktörü olarak adlandırılmakta olan VIF testi sonuçları yer almaktadır. Ortalama VIF değeri 5’in altında ($3.15 < 5$) olduğundan çoklu doğrusal bağlantı problemi bulunmamıştır. Modelde yer alan diğer açıklayıcı değişkenlere ait Ortalama VIF değerleri 5’in altında olduğundan çoklu doğrusal bağlantı sorununa rastlanılmamıştır. Modelde sonraki aşamada yatay kesit bağımlılığı testiyle devam edilmiştir.

4.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Yatay kesit bağımlılığı testiyle yapılması planlanan birim kök ve nedensellik testleri hakkında karar verilebilmektedir. Bu yatay kesit bağımlılığının sınanması gereklidir. Aksi takdirde yapılan uygulamalardan doğru olmayan sonuçların elde edilmesi mümkündür. Bundan dolayı panel veri analizi öncesi serilerde yatay kesit bağımsızlığının veya bağımlılığının sınanması büyük önem arz etmektedir. Seriler arasında yatay kesit bağımlılığının olup olmadığı LM (Breusch Pagan (1980) istatistikleri ile incelenmiştir. Bu test zaman boyunun kesit boyutundan büyük olması şartıyla uygulanabilmektedir. LM (Breusch Pagan (1980) istatistikleri aşağıdaki biçimde ifade edilmektedir.

Test istatistiği ve sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

$$LM_{BP}T. \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \tilde{P}_{i,j}^2 \sim X_{N.(N-1)/2}^2 \quad (2)$$

Tablo 5: Yatay kesit bağımlılığı testi

CD Testi	Değişken	Seviye Test İstatistiği
LM (Breusch, Pagan 1980)	POV	135.4352***
LM (Breusch, Pagan 1980)	EK	112.0091***
LM (Breusch, Pagan 1980)	SK	480.9607***
LM (Breusch, Pagan 1980)	PK	380.8241***

Not: *** temel hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmektedir.

Yukarıdaki tablo 5’de araştırmaya ait değişkenlerin yatay kesit bağımlılığı sonuçları yer almaktadır. Buna göre dolayısıyla sıfır hipotez olan “kesitler arasında bağımlılık yoktur” hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmektedir. Ekonomik, sosyal, politik küreselleşme ile yoksulluk değişkenleri için “kesitler arasında bağımlılık yoktur” hipotezi % 1 anlamlılık düzeyinde red edilmiştir. Böylece kurulan modelde yatay kesit bağımlılığı bulunmaktadır. Ekonomik, sosyal, politik küreselleşmede meydana gelebilecek şokların yoksulluğu etkileyebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan yatay kesit bağımlılığı testinin ardından ikinci nesil panel birim kök testinin yapılmasına karar verilmiştir

4.2. Birim Kök Testi

Hadri ve Kurozumi (2012) Bu test yatay kesit bağımlılığının bulunduğu durumda kullanılmaktadır. Ayrıca bu test ortak faktörlerden kaynaklanan birim kökün varlığına müsaade etmektedir. Çalışmada ikinci nesil birim kök testleri uygulanmış, Hadri ve Kurozumi (2012) panel birim kök testinden yararlanılmıştır. Hadri-Kruzomi test istatistikleri aşağıda belirtildiği gibidir; (Hadri ve Kurozumi 2012: 31-34)

$$Z_A^{SPC} = \frac{1}{\hat{\sigma}_{ISPC}^2 T^2} \sum_{t=1}^T (S_{it}^w)^2 \quad (3)$$

$$Z_A^{LA} = \frac{1}{\hat{\sigma}_{iLA}^2 T^2} \sum_{t=1}^T (S_{it}^w)^2 \quad (4)$$

Bu testin hipotezleri;

H0: $\phi_i(1) \neq 0 \forall i$ için, yani seride birim kök yoktur,

H1: $\phi_i(1) = 0 \exists i$ için, yani seride birim kök vardır, şeklindedir

Tablo 6: Hadri-Kruzomi birim kök testi

Değişkenler	ZA_spc(I0)	ZA_spc(I1)
POV	6.07138***	-
EK	5.03523***	-
SK	7.59487***	-

PK	7.97273	1.43548***
----	---------	------------

Not:*** , %1 seviyelerinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.

Yukarıdaki tablo 6’da modelde ele alınan bağımlı değişken yoksulluk ve bağımlı değişkenler olarak, ekonomik, sosyal, politik küreselleşme değişkenlerine dair 2.nesil birim köklerden Hadri- Kruzomi testi uygulanmıştır. Yukarıda değişkenlerden yoksulluk, ekonomik ve sosyal küreselleşmenin %1 anlamlılık düzeyinde seviyesinde durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Politik küreselleşme değişkeninin ise birinci farkı alınarak %1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bundan sonraki aşamada HEKK, SE ve TE yöntemleriyle devam edilmiştir.

Tablo 7: HEKK, SE ve TE yöntemi analiz sonuçları

Bağımlı Değişken	HEKK	SE	TE
POV			
EK	0.082276 (0.000)***	-0.0491514 (0.213)	0.0658767 (0.003)***
SK	-0.181366 (0.000)***	-0.2460666 (0.000)***	0.2046358 (0.000)***
PK	-0.005911 (0.594)	0.0297027 (0.269)	0.0050203 (0.792)
Sabit	8.647030 (0.000)***	19.92492 (0.000)***	10.66813 (0.000)***
R2	0.91	0.95	0.95

***, %1 istatistikî olarak anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Yoksulluk yukarıdaki tablo 7’de bağımlı değişken olarak yer alırken, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme değişkenleri ise açıklayıcı değişkenler olarak yer almaktadır. Yukarıda Havuzlanmış En Küçük Kareler (HEKK), Sabit Etkiler (SE) ve Tesadüfi Etkiler(TE) yöntemleri kullanılmıştır. Havuzlanmış En Küçük Kareler (HEKK) sonuçlarına göre, ekonomik ve sosyal küreselleşmenin yoksulluk üzerinde %1 anlamlılık düzeyinde pozitif ve negatif etkileri bulunmuştur. Ekonomik küreselleşmede meydana gelen %1’lik artış yoksulluk üzerinde artırıcı bir etki meydana getirmiştir. Sosyal küreselleşmede meydana gelen %1’lik artış yoksulluk üzerinde azaltıcı bir etki meydana getirmiştir. Sabit Etkiler (SE) sonuçlarına göre, sosyal küreselleşme meydana gelen %1’lik artış yoksulluk üzerinde azaltıcı bir etki yaratmıştır. Tesadüfi etkiler sonuçlarına göre, ekonomik ve sosyal küreselleşmede meydana gelen %1’lik artış yoksulluk üzerinde artırıcı etki meydana getirmiştir.

Yukarıdaki tahmin yöntemlerinin ardından panel veri tahmin yöntemlerinden hangisinin kullanılacağını belirlemek için testler bulunmaktadır. Bu testler aşağıda sırasıyla açıklanarak uygulamaları gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada kullanılan F testi ile serilerin birimlere göre farklılıkları incelenmektedir. F testi, havuzlanmış EKK modelinin geçerliliğini test etmek için kullanılan bir testtir. Serilerin birimlere göre farklılık gösterip göstermediğini test etmede kullanılmaktadır. Eğer kullanılan seriler birimlere göre farklılık göstermiyorsa kabul edilmektedir. F testinin sıfır hipotezi aşağıdaki gibidir (Tatoğlu, 2012:1164):

H0: serilerde birim etkisi vardır.

Breusch-Pagan LM testi, kurulan model için Havuzlanmış EKK modelinin veya tesadüfi etki modelinden hangisinin uygun bir regresyon modeli oluşturduğunu tespit etmek için uygulanmaktadır. LM testi tesadüfi etki modeline karşı havuzlanmış EKK modelinin kalıntılarına dayanmaktadır. (Breusch-Pagan, 1980:239). Bu test ile Klasik ve tesadüfi model arasındaki ayrım yapılabilmektedir.

Bu testin sıfır hipotezi;

H0: tesadüfi birim etkilerin varyansı sıfırdır şeklindedir.

Yukarıda yer alan iki hipotez sınaması sonucunda havuzlanmış EKK modelinin geçerliliği kabul edilmezse, Hausman testi ile modelin sabit ya da tesadüfi etkiye sahip olduğuna dair karar verilebilmektedir. Hausman testi için kurulan sıfır hipotezi aşağıdaki gibidir (Tatoğlu, 2012:180):

H0: açıklayıcı değişkenler ve birim etki arasında korelasyon yoktur.

Yukarıda yer verilen bilgiler ışığında, aşağıda kurulan model için uygun model seçimi ve temel varsayım testleri sonuçları yer almaktadır. Aşağıdaki Tablo 8’de bu sonuçlar özetlenmiştir.

Tablo 8: Uygun model seçimi ve temel varsayım test sonuçları

Analiz Türü	Test Türü	Test İstatistiği	Olasılık Değeri=
Klasik Model Testi (1)	F Testi	6.74	0.0000***
Klasik Model Testi (2)	Breusch-Pagan Testi	23.83	0.0000***
Sabit Veya Tesadüfi Etkilerin Belirlenmesi	Hausman	14.16	0.0000***
Değişen Varyans	Değiştirilmiş Wald Testi	325.18	0.0000***
Birimler Arası Korelasyon	Frees Q Testi	2.085	0.3351 0.2262 0.1719
Oto korelasyon	Durbin-Watson	1.27	0.83131432
	Baltagi-Wu LBI		1.0233155

Not: ***, %1 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir

Yukarıdaki tabloda yer alan F testi ile kurulan modelde sabit etki yâda Havuzlanmış EKK modelinden hangisinin kurulması belirlenmektedir. Buna göre, F testi ile %1 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezi reddedilmiştir. Bu sonuca göre sabit etki modelinin en uygun regresyon tahmincisi olduğuna karar verilmiştir. Bu testin ardından Breusch-pagan testi uygulanmıştır. Bu test sonucuna göre sıfır hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde red edilerek tesadüfi etkinin regresyon analizi için uygun olacağı belirlenmiştir. Her iki test sonucunda modelin Havuzlanmış EKK yerine tesadüfi yada sabit etki modelinden birisinin kullanılacağı sonucuna ulaşılmıştır. Hausman testi ile bu karar verilebilmektedir. Buna göre yapılan Hausman testi sonucunda sıfır hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde red edilerek sabit etki ile oluşturulan regresyonun uygun bir analiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sabit etki regresyon analizi için kurulan modelde varsayım testleri yapılmıştır. Bu testlerden ilki Değiştirilmiş Wald testi ile birimlere göre Heteroskedasite sınanmasıdır. Bu test için kurulan sıfır hipotez (Tatoğlu, 2012:208);

H0: varyanslar, birimlere göre homoskedastif'tir.

Kurulan modelin sabit etki Heteroskedasite varsayım testi sonucu Tablo 7'de yer almaktadır. Değiştirilmiş Wald testi sonucuna göre sıfır hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde red edilmiştir. Kurulan modelde birimlere göre heteroskedasite bulunmuştur.

Sabit etkili otokorelasyon sorununun olup olmadığı Tablo 7'de tespit edilmiştir. Test sonucuna göre elde edilen kritik değerler 2'den oldukça küçüktür. Kurulan model sonucunda, 0.83131432 ve 1.0233155 değerlerine ulaşılmıştır. Bu sonuç kurulan sabit etki modelinde oto ilgilileşim probleminin olduğunu belirtmektedir.

Frees Q Testi testiyle birimler arası korelasyon durumu incelenmiştir. Bu teste hesaplanan istatistikleri sonuçlara göre, %90, %95 ve %99 güven düzeyinde Frees test istatistiği kritik değerden büyük olduğundan (2.085>0.3351, 0.2262, 0.1719), birimler arası korelasyonun olmadığını ifade eden H0 hipotezi reddedilmekte ve dolayısıyla birimler arasında korelasyonun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 8'de özetlenmiştir.

Modelde, yukarıda belirtilen üç problemin bulunmasından dolayı Driscoll\Kraay ve Dirençli Sabit Etkiler tahmincisi kullanılmıştır. Sonuçlar tablo 9'de yer almaktadır.

Tablo 9: Geçiş ülkeleri için Driscoll- Kraay dirençli sabit etkiler tahmin sonuçları

Bağımlı	Değişken	POV		
Bağımsız	Katsayı	Standart	Z	P> z
Değişkenler		Hata		
EK	-0.0491514	0.0318689	1.54	0.145
SK	0.2460666	0.0320849	7.67	0.000***
PK	0.2970272	0.0120045	2.47	0.000***
Sabit Terim	19.92492	2.075317	9.60	0.000
R²: 0.9530		Prob X²:	0.0000	

Not: ***, %1 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir

Tablo 9’de yer alan Driscoll- Kraay dirençli sabit etkiler tahmin sonuçlarına göre, geçiş ülkesi 9 ülkenin (Ermenistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Rusya ve Slovenya) 2004-2018 yılları arasındaki verileri kullanılarak elde edilen modelde yer alan sosyal ve politik küreselleşmenin yoksulluk üzerinde pozitif anlamlı ilişki oluşturduğu tespit edilmiştir. Yapılan test sonucunda, sosyal küreselleşmede meydana gelen %1’lik artış yoksulluk üzerinde % 0.24’lük pozitif yönlü artışa neden olmuştur. Politik küreselleşmede meydana gelen %1’lik artış yoksulluk üzerindeki % 0.29’luk pozitif artış oluşturmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Küreselleşmenin ülkeler üzerinde yaratmış olduğu önemli etkilere rağmen dünyada yoksulluk problemi devam etmektedir. Bu çalışmada, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin yoksulluk üzerindeki etkileri incelenmiştir. 2004-2018 dönemleri arasında seçilmiş geçiş ülkeleri için panel regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ele alınan seçilmiş geçiş ülkeleri; Ermenistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Rusya ve Slovenya’dır. Araştırmanın sonucunda geçiş ülkeleri için Driscoll\Kraay ve Dirençli sabit etkiler tahmincisi ele alınmıştır. Buna göre, sosyal ve politik küreselleşmenin yoksulluk üzerinde pozitif anlamlı etkilerinin olduğuna ulaşılmıştır. Yapılan test sonucunda, sosyal küreselleşmede meydana gelen %1’lik artış yoksulluk üzerinde % 0.24’lük pozitif yönlü artışa neden olmuştur. Politik küreselleşmede meydana gelen %1’lik artış yoksulluk üzerindeki % 0.29’luk pozitif artış oluşturmıştır. Bu çalışmada ele alınan ülke ve zaman aralığı için sosyal ve politik küreselleşmenin yoksulluğu artırıcı iki etken oldukları sonucu bulunmuştur. Bu sonuçlar literatürde Agenor(2004) ve Harrison(2007) ile benzer bulgulara sahiptir. Küreselleşmenin ortaya çıkışı az gelişmiş yâda gelişmekte olan ülkelerin genelinde yaşamını sürdüren yoksul kesimin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Çevresel problemlerin küresel seviyelerde olduğu küresel ekonomilerde istikrarın sağlanamadığı ve bu sürecin kötü şekilde yönetilmesi ile yoksulluğun arttığı görülmektedir. Küreselleşmenin olumsuz etkilerinin bulunmasına rağmen bugün geline noktada, büyük yararlar sağladığı muhakkaktır. Küreselleşmenin sağladığı olumlu yönler olarak, üretimde kalitenin artması, üretim miktarının artması, yaşam koşullarının iyileşmesi, uluslararası ticaret, finans ve işgücü olanaklarının artması söylenebilir. Küreselleşmenin olumsuz ve olumlu etkileri söz konusu olup hiper küreselleşmenin yaşandığı günümüzde bu süreçte adil olmayan dünya gelir dağılımının daha da kötüleşmemesi ve bazı kesimlerin yoksulluğunun giderek artmaması için küreselleşmenin yoksulluğu artırıcı yönlerini azaltacak ve giderecek politika ve uygulamaların üretilmesi ve realize edilmesi büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Açıkgöz, B., Kök, R., ve İspir, S. (2008). Küreselleşme kurgusuna yönelik hipotez testleri: yoksulluk olgusu üzerine seçilmiş ülkeler deneyimi (1997-2003). *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 13(1): 351-376.
- Agenor, P.R. (2004). Does globalization hurt the poor? *International Economics and Economic Policy*, 1: 21-51.
- Aktan, C.C. (2002). *Globalleşme ve Yoksulluk*. C.C. Aktan (Ed.) Yoksullukla Mücadele Stratejileri içinde. Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.

- Aktaş, E. (2006). *Küreselleşme, Yoksulluk ve Genetiği Değiştirilmiş Tarım Ürünleri*. Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi, <https://tarekoder.org/2006antalya/43-49.pdf> (10.09.2022).
- Aktel, M. (2001). Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(2): 193-202.
- Baş, K. (2009). Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1): 49-70.
- Bayar, F. (2008). Küreselleşme ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 32, 25-34.
- Bergh, A. ve Nilsson, T.(2014).Is Globalization reducing absolute poverty?,*World Development*, 62, 42-61,ISSN 0305-750X, <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2014.04.007>.
- Bozkurt, V.(2000). *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Breusch, T., ve Pagan, A. (1980). The lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics. *Review of Economic Studies*, 47 (1), 239-253.
- Bucak, Ç.(2022). BRICS-T ülkelerinde ekonomik karmaşıklık ve küreselleşme ilişkisi: panel veri analizi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 14(26), 92-105.
- Can, E., Akbaş, Y.E. ve Dönmez, Z. (2021). Türkiye’de gelir eşitsizliği ve yoksulluk arasındaki ilişkinin analizi: düzey 1 bölgeleri açısından değerlendirme, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (2), 229-243.
- Chomsky, J.(2001). *Globalization*, Everest Yayıncılık, İstanbul.
- Chow, G.C. (2006). Globalization and China’s economic development. *Pacific Economic Review*, 11(3), 271–285
- Çalışır, G. (2009). *Küreselleşmenin ortaya çıkardığı olayların Türkiye’deki televizyon haberlerine yansımaları* (Doktora tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Çalışkan, Ş. (2007). Eğitim İşsizlik ve Yoksulluk İlişkisi. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 7(13): 284-308.
- Çeken, H., Ökten, Ş., ve Ateşoğlu, L. (2008). Eşitsizliği derinleştiren bir süreç olarak küreselleşme ve yoksulluk. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(2), 79-95.
- Dollar, D. (2001). *Globalization, inequality, and poverty since 1980*. World Bank. https://www.unitrier.de/fileadmin/fb4/prof/VWL/IWB/Vorlesung/2944_globalization-inequality-and-poverty.(Erişim tarihi: 10.09.2022).
- DPT. (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, DPT.
- Easterly, W., ve Fischer, S. (2001). Inflation and the Poor Credit, and Banking. *Journal of Money*, 33(2), 160-178.

- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışabilir? *C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi Özel Eki*, 25(4): 83-88.
- Elçin, A.B. (2012). *Küreselleşmenin Tarihçesi*. <http://www.meritymm.com/wpcontent/uploads/2013/05/kuresellesme.pdf> .(Erişim tarihi: 10.09.2022).
- Ersoy, G. ve Karşıyakalı, B. (2022) The effect of globalization on poverty: the case of Turkey, *Journal of Economics and Administrative Sciences*, 23(2): 502-517
- Georgantzias, N. C., Katsamakos, E. ve Solowiej, D. (2009). *Giddens' globalization: exploring dynamic implications*. 27th International Conference of the System Dynamics Society, USA,
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (Çev.) Kayhan, E. A., Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. (1999). Climates of globalization. *Social Democratic Change Magazine*, 12.
- Gindling, T.H, ve Katherine, T. (2010). Minimum wages, globalization, and poverty in Honduras. *World Development*, 38(6), 908-918,ISSN 0305-750X, <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2010.02.013>.
- Güler, B. (2011). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Girişimcilik: Ashoka Üyelerinden Sosyal Yenilikçi Örnek Uygulamalar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(3): 79-111.
- Hadri, K. ve Kurozumi, E. (2012). A simple panel stationarity tests in the presence of cross-sectional dependence. *Economics Letters*, 115(1), 31– 34
- Harrison, A. (2007). Globalization and Poverty: An Introduction. A. Harrison (Ed.) *Globalization and Poverty* (1-30). Chicago Univ. Press.
- Husain, I. (2000). Making globalization work for the poor case study of Pakistan EMP-CIDA Globalisation Project. *Lahore University of Management Sciences*, 1-28,
- İç duygu, A. (1995). Çok kültürlülük, Türkiye vatandaşlığı kavramı için toplumsal bir zemin. *Türkiye Günlüğü*, 33 (Özel Sayı), 117-126.
- Kiely, R. (2005). Globalization and poverty and the poverty of globalization theory. *Current Sociology*, 53(6):895-914. doi: 10.1177/0011392105057154
- Kakar, Z. K., Khilji, B. A. ve Khan, M. J. (2011). Globalization and economic growth: evidence from Pakistan. *Acta Universitatis Danubius*, 7(3), 208-217.
- Keyman, F., ve Dural, B.Y. (2013). *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kesici, M.R. (2007). Yoksulluk Şiddet Döngüsünün Sosyal Politika Açısından Analizi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma ve Toplum Dergisi*, 12(3): 121-158.
- Khan, F.N. ve Majeed, M.T. (2018). Globalization and poverty nexus: A Panel Data Analysis. *Forman Journal of Economic Studies*, 14, 143-174 DOI: 10.32368/FJES.20181407

- KOF (2022). Globalisation Index. <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index>. (Erişim tarihi: 10.09.2022).
- Koyuncu, M., ve Şenses, F. (2004). Kısa Dönem Krizlerin Sosyoekonomik Etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin Deneyimleri. *ERC Working Papers in Economics*, 04(13).
- Li, Y., Wang, J., & Oh, K. (2022). Effects of globalization on the convergence of poverty levels among Asian countries. *International Economic Journal*, 36(2), 193-205.
- Memiş, H. (2014). Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1): 144-161.
- Neutel, M. ve Heshmati, A. (2006). Globalisation, inequality and poverty relationships: a cross country evidence. *IZA Discussion Paper*, 2223.
- Nwosa, P.I ve Adeoye, T.A (2021). Globalization and poverty: Evidence For Lower-Middle Income Country. *Economic Review – Journal of Economics and Business*, 19,1, DOI: 10.51558/2303-680X.2021.19.1.63
- Obaseki, P. J. (1999). Policies and strategies for dealing with the problems of globalization. *Paper Presented at the One-Day Seminar of Nigerian Economic Society*, NIIA, Lagos.
- Paksoy, H. M. ve Paksoy, S. (1998). 21. yüzyıl: küreselleşme çağı ve yönetici açısından bir değerlendirme. *Türk-Koop Ekin Dergisi*, 2(4), 29-31.
- Potrafke, N. (2015). The evidence on globalisation. *The World Economy*, 38(3), 509-552.
- Rennen, W. ve Martens, P. (2003). The globalisation timeline. *Integrated Assessment*, 4(3): 137-144.
- Samimi, P. ve Jenatabadi, H. S. (2014). Globalization and economic growth: empirical evidence on the role of complementarities. *Globalization and Economic Growth*, 9(4), 1-7.
- Sanjar, S. ve Şengür, M. (2019). Döviz kuru, dış ticaret yoksulluk ilişkisi: Afganistan örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 62, 106-124.
- Sapkota, J.B. (2011). Impacts of globalization on Quality of life: evidence from developing countries. *MPRA Paper*, 2011-E-1.
- Savrul, M. ve İncekara, A. (2017). The Effect of globalization on economic growth: panel data analysis for ASEAN Countries. *International Conference On Eurasian Economies*, <https://www.avekon.org/papers/1870.pdf>
- Sindzingre, A. (2005). Explaining Threshold Effects of Globalization on Poverty. *UNI-WIDER Research Paper*, 53.
- Skeldon, R. (2002). Migration and Poverty. *Asia Pasific Population Journal*, 17(4), 67-82.
- Şenses, F. (2003). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü*, İletişim Yayınları.
- Tatoğlu, F. Y. (2012). *Panel Veri Ekonometrisi*: Beta Basım Yayın Dağıtım.

- Tezer, H. (2021). Sorgulanan küreselleşme olgusu, gelişmekte olan ülkeler açısından fırsat mı? tehdit mi? *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, 5(1): 501-523.
- World Bank (2022). <https://databank.worldbank.org/>. (Erişim tarihi: 10.09.2022).
- World Bank (2022). *World Development Indicators Database*. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>. (Erişim tarihi: 10.09.2022).
- World Bank (2023). *World Development Indicators Database*. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>. (Erişim tarihi: 13.07.2023).
- Yanar, R. ve Şahbaz, A. (2013). Gelişmekte olan ülkelerde küreselleşmenin yoksulluk ve gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(3): 55-74.
- Yayar, R. ve Kasar S. M. (2020). Mıst ülkelerinde yoksulluğu etkileyen faktörlerin panel veri analizi. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 15(1), 195-204
- Yilin, Li., Jingbu, W. ve Keunyeob, Oh (2022) The effects of globalization on the convergence of poverty levels among Asian countries, *International Economic Journal*, 36(2), 193-205, DOI: 10.1080/10168737.2022.2052742

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarına aittir.

ARAŞTIRMACININ MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %_100__